

הרשות הפלסטינית - הידרדרות מסוכנת

יוחנן צורף | 23 באוגוסט, 2021 | גיליון 1513

המחאה הציבורית נגד אבו מאזן והרשות הפלסטינית לא חדלה גם חודשים אחדים לאחר מבצע "שומר החומות", חריפה ותובענית יותר מגלי מחאה קודמים. התנהלות שגויה של מנגנוני הביטחון הפלסטינים ובנוסף חיכוך מתרחב בין כוחות צה"ל לציבור פלסטיני ברחבי הגדה המערבית, הכרוך בהרג ופציעה של פלסטינים, אף הם מחריפים את המתח בזירה. אלא שלפי שעה, אין בכוחם של כל אלה ליצור מסה קריטית שתביא להפלתו של אבו מאזן, הגם שיש בהם כדי להצביע על חוסר היציבות שישורר ביום שאחריו. על מדינת ישראל להיערך לכך וליצור את התנאים שיסייעו למנוע התפתחות של תרחיש זה.

בחלוף שלושה חודשים ממבצע "שומר החומות", נראה שמעמדם של אבו מאזן והרשות הפלסטינית מוסיף ומתדרדר. הזעם הציבורי נמשך, ביטויי אי-אמון בו ובמנגנוני הרשות נמשכים, האשמות הרשות בשחיתות מועצמות והן מלוות ביטויים סרקסטיים, וכן מתרבים סכסוכים בין-חמולתיים אלימים, בעוד גופי הביטחון של הרשות חוששים להתערב. אין מדובר עוד בביקורת שמטרתה לחולל שינוי מדיניות או הסרה מסדר היום של גזירה כזו או אחרת, שאותה מבקשת הרשות להטיל, אלא על מיאוס, חוסר עניין בהמשך קיומה של הרשות במתכונתה הנוכחית, הנתפסת כמסואבת ובלתי כשירה, שדינה להתפרק ולהיבנות מחדש על יסודות אחרים.

ביטול הבחירות למועצה המחוקקת באפריל 2021, שהיה המאיץ העיקרי למבצע "שומר החומות" חשף בעיני הציבור הפלסטיני את חוסר התוחלת שבמדיניות אשר אותה מוביל אבו מאזן מאז נבחר לנשיאות ב-2005 - תיאום ביטחוני עם ישראל והימנעות מכל חיכוך עם חיילי צה"ל ומשטרת ישראל, וכן הישענות על הקהילה והמוסדות הבינלאומיים כמוקד לחץ על ישראל. אבו מאזן הוביל את הקו שעשה את המאבק המזוין בישראל ללא לגיטימי כמעט, הגדיר את התיאום הביטחוני כהכרחי לשליטת הרשות ונטרל למעשה את ההפגנות ההמוניות מחשש לאובדן שליטה ולריבוי נפגעים בהתנגשויות עם צה"ל ועם מתנחלים. מדיניות זו נתפסת כיום בעיני הציבור הפלסטיני כרופסת וכנועה, ופרט לכך שהיא משחררת את ישראל מכל נטל ביטחוני, היא שוללת מהפלסטינים את האיום בפיגועים כאמצעי לחץ עיקרי על ישראל.

זהו הרקע לחוסר השקט השורר בשטחי הגדה המערבית מאז "שומר החומות". המחאות נגד אבו מאזן והרשות הפלסטינית נמשכות, ומדי פעם הן מלובות על ידי פעולות כושלות של מנגנוני הביטחון של הרשות. דוגמה בולטת היא מות הפעיל נזאר בנאת ב-24 ביוני, במהלך חקירה במתקן של מנגנוני הביטחון, שהגביר את הזעם. בנאת, איש חברון ואופוזיציונר עצמאי שהרבה להפיץ סרטונים ביקורתיים כלפי הרשות, משך עוקבים רבים. מאז האירוע נרתעים מנגנוני הביטחון מעימות עם הציבור והם מתערבים במריבות אלימות בין חמולות, פחות מאשר בעבר. לכך נוסף החיכוך הגובר בין פלסטינים לבין צה"ל ומתנחלים, שגם בו יש מידה של קריאת תיגר ומחאה כלפי הרשות הפלסטינית. החיכוך הוא יום-יומי כמעט וכרוך בפצעים והרוגים רבים יחסית לנתוני שנים קודמות במהלך נשיאותו של אבו מאזן. על פי דיווחי צה"ל, מאז "שומר החומות" נהרגו יותר מ-40 איש בתקריות אלה, ומותם מזין את הזעם המתפשט ברחבי הגדה המערבית. תושבי העיירה ביתא, הסמוכה להיאחזות אביתר, שהוקמה על ידי מתנחלים ופונתה ונותרה בה נוכחות של צה"ל, מתמידים למחות מול ההיאחזות ופועלים במתכונת ההטרדות הליליות, בהשראת חמאס ברצועת עזה. שליטת מנגנוני הביטחון של הרשות נחלשה בג'נין, ופעילותן של חבורות חמושות מקומיות מחייבת לאחרונה את צה"ל לפעול באזור כדי לסכל התארגנויות לביצוע פגועי טרור. אישורי הבניה שנתנו לאחרונה בהתנחלויות מוסיפים למתח הקיים, למרות היתרי הבניה שנתנו במקביל לפלסטינים בשטחי C.

בדעת הקהל הפלסטיני, חמאס הוא הנשכר העיקרי מהתפתחויות אלה. חמאס נתפס כיום כמייצג העניין הפלסטיני באורח אותנטי יותר מאשר הרשות, וכזה שאינו חושש מלהתעמת עם ישראל. [הסוקר ח'ליל שקאקי העריך](#) כי חמאס נחשב היום כמי שביכולתו לחולל שינוי במתכונת היחסים הא-סימטריים בין ישראל לפלסטינים, שביטול הבחירות למוסדות הפלסטיניים על ידי אבו מאזן העיד למעשה על אודות ויתור שלו על הובלת העימות סביב המקומות הקדושים בירושלים, ושהחלטתו הזו העמידה את הקרע עם חמאס, דחקה לקרן זווית את רעיון הפיוס הלאומי ובנוסף מדרבנת את חמאס לאתגר את הרשות ולהחלישה. אחת הדרכים שאליהן פנה חמאס היא החבירה הפומבית ל"ציר ההתנגדות" המונע על ידי איראן ושלוחיה, וכן הכרזות קולניות על תיאום בין זירות המאבק בישראל – בדרומה ובצפונה.

ועם זאת, עד כה אין בתופעות והתפתחויות אלה כדי ליצור את המסה הקריטית להפלת הרשות. הרשות הפלסטינית, חרף חולשתה, שומרת לפי שעה על מעמדה, ומנגנוני הביטחון שלה נהנים עדיין מיכולת הרתעה בלתי מבוטלת.

כמה עובדות יסוד מסייעות לאבו מאזן ולרשות הפלסטינית לצלוח, לפחות עד כה, את המשבר. הראשונה היא בחירתו של אבו מאזן, אמנם לפני 16 שנה, בבחירות לגיטימיות (ברוב של 60 אחוזים, לא ברוב של 90 אחוזים ומעלה כמקובל במדינות

ערב), וכן הגושפנקא הציבורית שבה זכתה תוכניתו המדינית שבה הוא דבק מאז. השתיים מזינות ציפיה שמחליפו יעבור אף הוא תהליך דומה (ולא בהפיכה). לכך נוספה תנופת הבניה הנרחבת שהתבצעה בגדה המערבית בשנים הראשונות שלאחר הפיכת חמאס ברצועת עזה. אלו השנים בהן כיהן סלאם פיאד ופעל בהנחייתו של אבו מאזן כראש ממשלה (2007-2013). האיש שהנהיג את הסיסמה "לא נבנה אם לא נשתחרר ולא נשתחרר אם לא נבנה", פיאד, אימץ את מדיניות אבו מאזן דאז: הוא בנה, הרחיב את ההשקעות בכלכלה, יצר אלפי מקומות עבודה ונלחם ביעילות בשחיתות. בשנים אלה נוצר מעמד בינוני רחב יחסית, שנהנה מיציבות כלכלית ומהכנסה קבועה, המאפשרת לתכנן עתיד, לקבל אשראי בנקאי ולעמוד בהתחייבויות כספיות. על פי דיווחים פלסטיניים, למעלה מ-150 אלף משפחות נוספו בתקופה זו למעגל המתפרנסים מהפעילות שמבצעת או מחוללת הרשות הפלסטינית ברחבי הגדה המערבית. כל אלה נזקפים לזכותו של אבו מאזן ומקשים על המבקשים להפר את היציבות בגדה המערבית להחריף עוד את המתח והמחאה הציבורית. ויתר על כן, פלסטינים רבים - חרף הזעם המצטבר לאורך שנים כלפי ישראל, רואים בה מודל לחיקוי. צעירים ומבוגרים, משכילים יותר ופחות, שרובם נמנים על הזרם הלא-אסלאמי, מבקשים להיבנות מהקשר עם ישראל ולא ליצור עוד מדינה ערבית, שבה יהיה מקום מועט לערכים בסיסיים כמו זכויות אדם. חלק ניכר מקבוצה זו תומך ברעיון של מדינה שוויונית אחת, בין הירדן לים.

לפיכך, כל עוד אבו מאזן מכהן, ייקשה על הזעם והמחאה, שאמנם שוררים ברחבי הגדה המערבית, להתרגם להדחה, כפי שאירע במספר מדינות ערביות במהלך "האביב הערבי". חמאס, הגם שהוא הכוח החזק יותר כיום בדעת הקהל הפלסטינית, מודע היטב לקשיי המשילות שלו, לגיטימציה החסרה לו בקרב חלקים רבים בחברה הפלסטינית, ולחולשתו מול הקהילה הבינלאומית - שעליה נשענים הלגיטימציה ולמעשה קיומה של הרשות הפלסטינית, לסיכונים הכרוכים בנטילת השלטון ללא בחירות וגם לערעור על יכולת המשילות שלה בעיני הציבור. על כן, במהלך דיונים בסוגיית הפיוס הבין-ארגוני, חמאס גילה עניין בשיתוף בשלטון ולא בהובלה בלעדית.

האם משמעות הדברים היא, שהמחאות הללו והחיכוך היום יומי בין גורמי הביטחון הישראליים לבין תושבים פלסטינים ברחבי הגדה המערבית אינו פוגע במידה ניכרת ביציבות הרשות הפלסטינית? האם יכולה ישראל להסתפק בניסיונות לשפר את התשתית הכלכלית וחיי היום יום של הפלסטינים ולהתמיד במדיניות של ניהול הסכסוך, או שמא שעליה להעמיד לנגד עיניה גם היבטים נוספים של המשוואה, הקשורים בשאיפות הלאומיות הפלסטיניות? וכמו שהעידה שוב ההסלמה שהובילה ל"שומר החומות", בכוחם של שיקולים ורחשי לב קשורים לגבור על שיקולים פרקטיים של רווח והפסד, לחולל מחאות, אלימות ושפיכות דמים. משקלם של שיקולים אלה גובר גם עקב ההנחה הרווחת בקרב הציבור הפלסטיני בימים אלה, בין

היתר לנוכח שינויי הממשל בארצות הברית, שכיום אין מדובר עוד על חתירה להסדר שבמסגרתו תכונן מדינה פלסטינית עצמאית, אלא על פתרונות חירום שתכליתם היא המשך ניהול הסכסוך.

ואכן, בזירה הפלסטינית התגבשה התנגדות עיקשת לכל מהלך שלא יהיה חלק מאסטרטגיה מדינית רחבה. הרעיונות הרבים שהוצעו ומוצעים לפלסטינים בתחומי הכלכלה והתשתיות, אינם מתקבלים כתחליף לתהליך מדיני. החשש מאימוץ גישת ניהול הסכסוך תוך התמקדות בתחומים אלה על ידי ממשל ביידן אך גובר. אמנם, מוסד הרשות הפלסטינית נתפס בעיני פלסטינים רבים כהישג לאומי, אולם רק כשלב מקדים למדינה עצמאית. אפילו חמאס, שהתנגד להסכמי אוסלו, רואה היום ברשות מוסד שיש לפעול לשימורו. האם ביום שלאחר אבו מאזן יוכלו הפלסטינים להמשיך ולהסתפק במעוז היחיד הזה, או שמא ינסו להוכיח שביכולתם להשיג את מה שאבו מאזן לא הצליח, קרי התקדמות מוחשית לעצמאות?

נראה שאין מנוס ממאמץ - רצוי ישראלי-בינלאומי - שתכליתו להעניק לפלסטינים אופק מדיני ולטעת בקרבם תקווה, וכן ליצור תנאים לשיקום המציאות הפנים-פלסטינית ולמנוע אי-יציבות רוויית סכנות בזמן חילופי השלטון בתום עידן אבו מאזן.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט